ks. dr Andrzej Dobrzyński
Fundacja Jana Pawła II, Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu w Rzymie

Niosąc w przyszłość dziedzictwo pontyfikatu. Związki watykańskiej Fundacji Jana Pawła II z instytucjami w Polsce

Fundacja Jana Pawła II powstała trzydzieści lat temu z inicjatywy światowej Polonii w odpowiedzi na wybór kard. Karola Wojtyły na Stolicę św. Piotra. Stworzyli ją rodacy przebywający na emigracji, ale od początku byli z nią również związani Polacy mieszkający w ojczyźnie. Ojciec Święty, przychylając się do przedstawionej mu prośby, 16 października 1981 roku powołał do życia w państwie watykańskim Fundację swojego imienia. W dekrecie ustanawiającym wskazał, że jej celem jest

> popieranie inicjatyw religijnych, kulturalnych, duszpasterskich i społecznych, służących wierzącym rodakom w kraju i na obczyźnie – ku podtrzymaniu i umocnieniu więzi pomiędzy Polakami w kraju i na emigracji oraz między narodem polskim a Stolicą Apostolską[1].

Fundację tworzą zarówno Polacy żyjący na obczyźnie, osoby polskiego pochodzenia, jak i innych narodowości. Jej członkami są również osoby mieszkające na stałe w Polsce. Można powiedzieć, że mapa działania Fundacji obejmuje niemal cały świat: centrum jej działania jest w Rzymie; Koła i Towarzystwa Przyjaciół Fundacji działają w Europie, USA, Ameryce

[1] Por. *Dekret ustanawiający Fundację Jana Pawła II*, [w:] *Księga pamiątkowa. Dziesięciolecie Fundacji Jana Pawła II* [dalej: *Księga pamiątkowa*], Rzym 1991, s. 9. *Statut Fundacji Papieża Jana Pawła II* z 16 października 1987 roku stwierdza w § I.2: „Celem Fundacji jest działalność religijna, kulturalna, naukowa, duszpasterska i dobroczynna na rzecz Polaków z kraju i emigracji". 16 października 2003 roku Jan Paweł II uchwalił odnowiony statut Fundacji (teksty [w:] Archiwum Ośrodka Dokumentacji i Studium Pontyfikatu w Rzymie [dalej: AODiSP]).

Łacińskiej i kilku krajach Azji. Czterdzieści sześć Kół i Towarzystw obecnych jest w sumie w osiemnastu krajach. Osoby, które do nich należą, pragną głębiej poznać naukę Jana Pawła II i przyczynić się do jej rozpowszechniania, wspierając w tym działanie Fundacji. Wykracza poza ramy tej prezentacji opisanie związków tych organizacji i środowisk z krajem, trzeba jednak podkreślić, że są to więzy żywe i przynoszące konkretne owoce[2].

Relacje z Polską wpisane są w historię powstania Fundacji, w specyfikę jej pracy i w realizowane cele. Warto wspomnieć, że od momentu powstania wśród członków władz Fundacji (Rady Administracyjnej) była zawsze osoba mieszkająca na stałe w Polsce[3]. Od początku lat 90. ubiegłego stulecia działa w Polsce Przedstawicielstwo Fundacji, zajmujące się między innymi funduszem stypendialnym przeznaczonym dla młodzieży studiującej w Polsce. W tym też czasie rozpoczęło działalność Towarzystwo Przyjaciół Fundacji w Warszawie[4].

Prezentując relacje Fundacji Jana Pawła II z Polską, weźmiemy pod uwagę cztery główne instytucje Fundacji: Dom Polski, Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej oraz Ośrodek Dokumentacji i Studium Pontyfikatu, mające swe siedziby w Rzymie, a także zwrócimy uwagę na rolę Domu Fundacji Jana Pawła II w Lublinie. Celem jest przedstawienie wzajemnych relacji i współpracy oraz ocena osiągniętych dzięki temu owoców w pracy duszpasterskiej, w szerzeniu chrześcijańskiej kultury i w dokumentacji oraz rozpowszechnianiu nauczania Jana Pawła II, o czym świadczą między innymi

---

[2] Świadczy o tym na przykład inicjatywa „dar serca" Koła Przyjaciół Fundacji z St. Louis (Missouri, USA), polegająca na pomocy dzieciom z Polski wymagającym specjalistycznego leczenia w Stanach Zjednoczonych. Por. A. Kijowska, *Drugie zebranie prezesów Kół i Towarzystw Przyjaciół Fundacji Jana Pawła II*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 9, 1991, nr 89, s. 19.

[3] Byli to kolejno: redaktor „Tygodnika Powszechnego" Jerzy Turowicz i marszałek Senatu RP prof. Alicja Grześkowiak, obecnie do Rady Administracyjnej należą mecenas Maciej Bednarkiewicz i pani Ewa Bednarkiewicz. Warto wspomnieć, że władza zwierzchnia nad Fundacją przez okres pontyfikatu należała do Jana Pawła II, a obecnie sprawuje ją kard. S. Dziwisz. Przewodniczącymi Rady Administracyjnej byli kolejno kard. W. Rubin i abp Sz. Wesoły, obecnie kard. S. Ryłko. Sekretariat Fundacji prowadzi o. K. Wieliczko OSPPE.

[4] Towarzystwo Przyjaciół Fundacji w Warszawie zostało zarejestrowane w 1998 roku. Wypada nadmienić, między innymi, że Towarzystwo zorganizowało w Watykanie koncert Chóru i Orkiestry Filharmonii Narodowej z Warszawy, podczas którego wykonano utwór *Missa pro Pace* W. Kilara (7 grudnia 2001), oraz było inicjatorem postawienia na pl. J. Piłsudskiego w Warszawie pomnika w kształcie krzyża dla upamiętnienia papieskiej Mszy św. odprawionej 2 czerwca 1979 roku i pierwszej pielgrzymki Papieża do ojczyzny. W Polsce istnieją jeszcze Oddział Bydgoski Towarzystwa Fundacji oraz Koło Przyjaciół przy parafii Gorzków w województwie świętokrzyskim.

wydane publikacje. W dobie, kiedy po śmierci Ojca Świętego podejmowane są liczne inicjatywy, by uczcić jego pamięć, należy zwrócić uwagę na to, że mądre współdziałanie wielu instytucji z kraju i zagranicy jest nieodzowne, by przekazać dziedzictwo i przesłanie pontyfikatu przyszłym pokoleniom.

Do tematu współdziałania z instytucjami w Polsce Jan Paweł II nawiązywał w swoich przemówieniach do członków Fundacji. Cennym źródłem informacji są artykuły i wiadomości w „Kronice Rzymskiej", wydawanej przez Fundację w Rzymie, w latach 1982–2002, oraz archiwalna dokumentacja działalności instytucji Fundacji.

Służyć polskiemu pielgrzymowaniu

Troska o Polaków przybywających z ojczyzny do Rzymu towarzyszyła zaraniom Domu Polskiego w Rzymie i powołaniu do życia Fundacji Jana Pawła II. Po wyborze kard. Karola Wojtyły na następcę św. Piotra Rzym stał się niejako „drugą stolicą Polski". Mimo trudności, które narzucał reżim komunistyczny, Polacy licznie przybywali do Rzymu, by spotkać się z Ojcem Świętym. Większości z nich nie było stać na opłacenie hoteli w Wiecznym Mieście. Istniejący wówczas od kilku lat polski Ośrodek Duszpasterski *Corda Cordi* w pobliżu Watykanu mógł ugościć zaledwie sześćdziesiąt osób[5].

Jeden z działaczy emigracyjnych, W. Zachariasiewicz z Waszyngtonu, odwiedził Rzym latem 1979 roku. Ojciec K. Przydatek SJ, opiekun polskich pielgrzymów, pokazał mu jeden z campingów poza Rzymem: „Był już późny, deszczowy wieczór, gdy przyjechaliśmy do obozu – wspominał gość z Ameryki. – Ludzie spali pod namiotami, które nie chroniły ich całkowicie od deszczu. Serce mnie ściskało patrząc, w jakich warunkach przyszło im czekać na zbiorową, papieską audiencję następnego dnia". Mając wiele uznania dla rodaków z ojczyzny, dodawał: „Błogosławieństwo od «polskiego» Papieża warte było każdego poświęcenia"[6].

Powstał komitet zbierania funduszy na zakup budynku dla polskich pielgrzymów w Wiecznym Mieście. Na jego czele stanął amerykański kongresman K. J. Zabłocki, a honorowy patronat objął kard. J. Król z Filadelfii.

---

[5] Por. M. Jagosz, *Rozwój instytucji polonijnych za pontyfikatu Papieża Jana Pawła II 1979–1990*, [w:] *Papież Jan Paweł II a emigracja i Polonia 1978–1989*, Lublin 1991, s. 243.

[6] Por. W. Zachariasiewicz, *Wspomnienie o Fundacji i Domu Jana Pawła II*, [w:] „Fundacja Jana Pawła II", 2010, nr 30, s. 2 (ukazuje się jako kontynuacja „Fundacja Jana Pawła II. Biuletyn").

Do zbierania funduszy włączyły się ośrodki polonijne z dwudziestu czterech krajów. Dzięki poświęceniu wielu ludzi i wsparciu instytucji polonijnych zakupiono duży dom z dwuhektarowym ogrodem mieszczący się przy via Cassia, przy trakcie, którym od wieków pielgrzymi z północy Europy przybywali do Rzymu. Od sierpnia 1980 roku do Domu Jana Pawła II, powszechnie nazywanego „Domem Polskim", zaczęli przyjeżdżać pierwsi goście, głównie z Polski[7].

Szlachetny gest wielu ofiarodawców był motywowany miłością do Ojca Świętego i do Polski. Pontyfikat Jana Pawła II wyzwalał radość i dumę rodaków. W świecie rosło zainteresowanie polską kulturą i polskim Kościołem. Bacznie śledzono w tamtym czasie powstanie ruchu „Solidarność" i pytano o inspiracje chrześcijańskie i duchową rolę Ojca Świętego w zachodzących w Polsce przemianach. Zdawano sobie sprawę, że zakupiony dom nie może być tylko miejscem noclegowym dla pielgrzymów, budynkiem spełniającym rolę hotelu. Strona materialna była ważna, lecz myślano również o zorganizowaniu wokół osoby Ojca Świętego środowiska ludzi, którzy podjęliby szczególne zadania, jakie wiązały się z pontyfikatem. Przed takim wyzwaniem stanęła powołana przez Jana Pawła II Fundacja. Chodziło o opiekę nad pielgrzymami, wzmocnienie obecności polskiej kultury w Rzymie i dokumentowanie trwającego pontyfikatu. Oficjalne uroczystości związane z powołaną do życia Fundacją i przekazaniem Ojcu Świętemu kluczy do zakupionego domu odbyły się 7 listopada 1981 roku w Watykanie i następnego dnia w Domu Polskim[8]. Warto zatrzymać się na tym, co powiedział przy tej okazji Jan Paweł II, ponieważ w swoim przemówieniu w syntetyczny sposób nakreślił główne kierunki rozwoju Fundacji.

Przemawiając w auli Pawła VI, Jan Paweł II wskazał, że Rzym jest „ogniwem" historii łączącym naszą ojczyznę ze światem chrześcijańskim. Stanowi „skrzyżowanie dróg", którymi podążali misjonarze z wielu na-

---

[7] Por. M. Jagosz, *Rozwój instytucji polonijnych...*, dz. cyt., s. 242–243.

[8] W uroczystościach wzięło udział około czterech tysięcy osób z kraju i z emigracji. Warto wspomnieć, że kard. J. Glemp zaprosił wtedy Jana Pawła II, w imieniu Konferencji Episkopatu Polski, do udziału w obchodach 600-lecia sanktuarium na Jasnej Górze w 1982 roku. Por. M. Jagosz, *Rozwój instytucji polonijnych...*, dz. cyt., s. 244; M. Maliński, *Przekazanie Domu Polskiego w Rzymie Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II*, [w:] „Kronika Rzymska", R. [4], 1985, nr 35–36, s. 6–8 (numer rocznika zaczęto podawać od momentu, kiedy periodyk „Kronika Rzymska" z miesięcznika stał się dwumiesięcznikiem, czyli od nr 44–46 z lutego 1986). Na mocy dekretu prezydenta Włoch Francesca Cossigiego z 27 grudnia 1986 roku Fundacja otrzymała również osobowość prawną we Włoszech.

rodów Europy, niosąc naszym przodkom Ewangelię. Polacy od pokoleń pielgrzymowali do Rzymu, pozostawiając w nim świadectwo wiary i ślady polskiej kultury. Polscy pielgrzymi z kraju i emigracji, odwiedzając Papieża w Wiecznym Mieście, „przynoszą" ze sobą Polskę, która nie zamyka się w granicach geograficznych i politycznych, lecz jest pojmowana jako rzeczywistość duchowa i kulturowa. Dlatego Dom Polski ma być „czułym punktem, wytyczonym przy skrzyżowaniu dróg – jak powiedział Ojciec Święty – tych [dróg], które wychodzą z Rzymu ku światu, ku Polsce, i tych, które prowadzą do Rzymu"[9].

Co oznacza być „czułym punktem na skrzyżowaniu dróg"? Papież wyjaśnił to następnego dnia, w improwizowanym przemówieniu podczas poświęcenia Domu przy via Cassia. Podkreślił, że chodzi o służbę polskiemu pielgrzymowaniu: w wymiarze osobistym każdego Polaka, w wymiarze religijno-duszpasterskim polskiego Kościoła i w wymiarze kulturowym naszego narodu. Pielgrzymujemy, by odnowić się duchowo, by – jak określił to Papież – być „zaprawionym do nowej nadziei". Pielgrzymuje człowiek, ale pielgrzymuje także naród po drogach historii. Chrześcijańska wiara uczy świadomego pielgrzymowania poprzez doczesność do domu Ojca. Potrzebne jest w Rzymie miejsce, które o tym przypomina. Papież powiedział: „Przyjmuję dar tak, jak mi go ofiarujecie. Przyjmuję, żeby go ofiarować polskim pielgrzymom i polskiemu pielgrzymowaniu"[10].

Chrześcijańska wiara i rodzima kultura łączą Polaków; tych rozproszonych po świecie z mieszkającymi w ojczyźnie, która w tamtym czasie była pod rządami komunistycznego reżymu. Troska o żywotną jedność tych dwóch istotnych wymiarów spajających życie narodu jest zadaniem Kościoła, a znakiem czasu skłaniającym do intensyfikacji działań stał się pontyfikat Papieża z Polski. Dlatego Ojciec Święty chciał, aby Dom Polski spełniał rolę „pomostu" między ojczyzną a emigracją. Widział w tym jedną z dróg budowania jedności Europy i świata[11]. Wyrazem tej duchowej jedności było niewątpliwie przywiązanie, miłość i szacunek, jakim Polacy,

---

[9] Por. Jan Paweł II, *Ten dom będzie punktem wytyczonym na skrzyżowaniu dróg między Rzymem i światem* (7 listopada 1981), [w:] *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. 4, cz. 2, Città del Vaticano 1981, s. 578.

[10] Por. Jan Paweł II, *Wasz dar oddaję Bogu, ażeby służył ludziom* (8 listopada 1981), [w:] „L'Osservatore Romano", R. 2, 1981, nr 10, s. 13–14.

[11] Por. tenże, *Świadectwo naszej solidarności* (25 czerwca 1985), [w:] „L'Osservatore Romano", R. 6, 1985, nr 6–7, s. 27. W naszym studium odnosimy się do polskiego wydania czasopisma.

z kraju i z zagranicy, otoczyli Jana Pawła II. W ostatnim swym przemówieniu do członków Fundacji w listopadzie 2003 roku Ojciec Święty wyznał, że świadectwo wiary polskich pielgrzymów w Rzymie zawsze napawało go radością, „a ich modlitwa i wiele dowodów duchowej jedności z Następcą Piotra były dla niego źródłem otuchy i siły”[12].

Goście z Polski, zarówno indywidualni, jak i grupy pielgrzymów, znajdowali w Domu Polskim nie tylko nocleg, wyżywienie czy opiekę duszpasterską, lecz mogli także chłonąć atmosferę otaczającą pontyfikat Jana Pawła II. Wystrój wnętrza wypełnionego pamiątkami nie był najistotniejszy. Atmosferę Domu tworzyli przede wszystkim ludzie pragnący spotkać Ojca Świętego. Nie szukali wygód, byli wdzięczni za otwarte drzwi, miejsce i życzliwość. Na to świadectwo wiary i miłości do Jana Pawła II personel Domu Polskiego starał się odpowiedzieć polską gościnnością. Pielgrzymi otrzymywali również pomoc przy zwiedzaniu Rzymu, którą zapewniały panie z Instytutu Prymasowskiego[13].

Dom Polski nadal jest dla gości zatrzymujących się w nim „skrawkiem ojczyzny” i „cząstką rodzinnego kraju”[14]. Określenia te powtarzają się w pamiątkowej księdze od pierwszych lat jego istnienia. Dom przy via Cassia pozostaje świadectwem czasu pontyfikatu wielkiego Rodaka i wciąż służy „polskim pielgrzymom i polskiemu pielgrzymowaniu”.

Odkrywać wartość i piękno kultury

Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej rozpoczął działalność w 1981 roku. Celem jego działalności było prowadzenie badań naukowych nad rolą kultury polskiej w chrześcijaństwie, a także wsparcie obecności kultury polskiej w Wiecznym Mieście.

---

[12] Por. tenże, *La memoria degli eventi compiutisi nella Chiesa e nel mondo nell'ultimo quarto di secolo formi l'identità cristiana delle generazioni future* [*Niech pamięć o wydarzeniach, jakie dokonały się w ostatnim ćwierćwieczu w Kościele i w świecie, kształtuje tożsamość przyszłych pokoleń*], [w:] *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. 24, cz. 2, s. 704 (audiencja 4 listopada 2003).

[13] W trudnych latach stanu wojennego wysłano z Domu Polskiego do Polski dwadzieścia transportów z żywnością i lekarstwami. Pomoc ze środkami medycznymi była kontynuowana w latach 90. ubiegłego stulecia. Por. M. Jagosz, *Rozwój instytucji polonijnych*..., dz. cyt., s. 247.

[14] Por. J. Makselon, *Rola Domu Polskiego w Rzymie w ocenie pielgrzymów*, [w:] „Kronika Rzymska”, R. 9, 1991, nr 86, s. 12–15. Dyrektorami Domu Polskiego byli ks. K. Sokołowski i ks. M. Jagosz, a od ponad 20 lat do chwili obecnej funkcję tę pełni ks. M. Niepsuj.

Na początku Instytut mieścił się w Domu Polskim przy via Cassia, a następnie jego siedzibę przeniesiono w pobliże Watykanu (via Porta Angelica 63). W 1990 roku w Lublinie otwarto Pracownię Naukową Instytutu, prowadzącą badania nad rolą polskiej kultury chrześcijańskiej w krajach słowiańskich, zwłaszcza na terenach byłego ZSRR[15]. Działalność naukowa i kulturalna Instytutu Kultury Chrześcijańskiej obejmowała spotkania, sesje i sympozja organizowane w Rzymie oraz w Polsce, w takich miejscach, jak: Kraków, Lublin i Kazimierz Dolny nad Wisłą. „Geografia" pracy Instytutu jest poniekąd znakiem oddziaływania polskiej kultury, w której mocny związek z chrześcijaństwem i z Rzymem promieniuje na kultury innych narodów słowiańskich. Warto zatrzymać się przez chwilę nad historią Instytutu, podkreślając jego związki z instytucjami w Polsce.

W pierwszych latach istnienia Instytutu organizowano tzw. Wieczory Kasjańskie, na które zapraszano gości mieszkających w Rzymie, a także przyjeżdżających z Polski, między innymi brali w nich udział profesorowie: ks. J. S. Pasierb i ks. J. Tischner[16]. Na organizowane przez Instytut Kultury Chrześcijańskiej sympozja międzynarodowe w Rzymie zapraszano naukowców z Polski, by umożliwiać im wymianę myśli i doświadczeń z naukowcami z innych krajów. Przy organizacji konferencji naukowych współpracowano z prestiżowymi instytucjami, takimi jak École Française de Rome czy Papieska Rada ds. Kultury, jednak większość sympozjów i sesji odbyła się w kraju i została zorganizowana wspólnie z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim[17].

Na uwagę zasługuje współpraca z Instytutem Jana Pawła II na KUL i z kwartalnikiem naukowym „Ethos". Fundacja przyczyniła się do rozwoju tegoż Instytutu i czasopisma, które obecnie cieszą się uznaniem nie tylko w polskim środowisku akademickim, lecz także poza krajem. Zrealizowano kilka wspólnych projektów wydawniczych, o czym jeszcze będzie mowa w naszej prezentacji.

---

[15] Por. M. Jagosz, *Rozwój instytucji polonijnych...*, dz. cyt., s. 249–250. Pracą Polskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej kierowali kolejno: dr Stanisław Grygiel, ks. dr Marian Radwan SCJ i ks. prałat Stefan Wylężek.

[16] Ukazało się dziesięć numerów serii Wieczory Kasjańskie w latach 1980–1982.

[17] Lista sympozjów i sesji, por. M. Radwan, S. Wylężek, *Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej*, [w:] *Księga pamiątkowa*, s. 107–108.

Po przemianach politycznych, gdy otworzyły się nowe możliwości, Pracownia Naukowa Instytutu w Lublinie podjęła się prowadzenia badań nad problematyką kościelną w archiwach na terenie byłego ZSRR. Dorobek tej placówki stanowią zorganizowane sympozja i specjalistyczne publikacje[18]. Ojciec Święty wspierał dokumentowanie dziejów Kościoła katolickiego na Wschodzie. Widział także potrzebę ukazania roli, jaką odegrała Polonia krajów wschodnich w okresie prześladowań wiary i ateizacji na terenach ZSRR i w innych krajach komunistycznych. Mówił o potrzebie „wymiany darów". Polska otrzymała pomoc od krajów Zachodu, by zachować suwerenność kulturową, w zamian zaś winna wyciągnąć pomocną dłoń do narodów na Wschodzie: „Teraz przyszedł czas – tłumaczył – aby służyć swoim doświadczeniem i dzielić się tym naszym dorobkiem z innymi [...]"[19]. Słowa te znalazły żywy oddźwięk wśród członków Fundacji, co zaowocowało rozwinięciem programu stypendialnego.

Jest to pomoc dwojakiego rodzaju: stypendia zagraniczne dla naukowców z Polski i stypendia dla młodzieży z krajów Europy Środkowo-Wschodniej studiującej przede wszystkim na KUL w Lublinie.

Pierwszą grupę stypendialną stanowili naukowcy objęci pomocą finansową przeznaczoną na kwerendy w archiwach i bibliotekach we Włoszech. Program ten realizowano od pierwszych lat działalności i obejmował najpierw pięćdziesiąt, a następnie dwadzieścia stypendiów rocznie, przyznawanych na wniosek Rady Naukowej Instytutu Kultury Chrześcijańskiej na okres do dwóch miesięcy. Stypendia na dłuższy okres były przyznawane naukowcom w kraju na ukończenie prac doktorskich czy habilitacyjnych[20].

Drugą grupę stypendystów stanowią studenci pochodzący z krajów byłego ZSRR i dawnego bloku państw komunistycznych. Po przemianach politycznych 1989 roku Fundacja objęła pomocą stypendialną kilkadziesiąt osób studiujących na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Od 1992 roku ruszył program stypendialny, dzięki któremu można było zwiększyć liczbę

---

[18] Por. *Papież gorąco popiera działalność Fundacji w Europie środkowo-wschodniej*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 9 1991, nr 86, s. 6; *Fundacja Jana Pawła II w XX roku pontyfikatu*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 16, 1998, nr 114, s. 14 (są to sprawozdania z posiedzeń Rady Administracyjnej).

[19] Jan Paweł II, *Trzeba na nowo ukazać Europie wartość i piękno kultury chrześcijańskiej* (26 września 1991), [w:] „L'Osservatore Romano", R. 12, 1991, nr 9–10, s. 41. Por. tenże, *Dzieło wielu serc* (29 października 1998), [w:] „L'Osservatore Romano", R. 20, 1999, nr 1, s. 56.

[20] Por. M. Radwan, S. Wylężek, *Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej...*, dz. cyt., s. 110.

stypendystów. Potrzeby były wielkie, ponieważ nie brakowało młodych ludzi chętnych do studiowania na katolickiej uczelni w Polsce.

Ks. M. Radwan (sercanin) z Instytutu Kultury Chrześcijańskiej, celowo urlopowany z pracy na KUL, często wyjeżdżał na Wschód, najpierw by pomagać w duszpasterstwie w Kazachstanie, na Litwie i na Syberii, a następnie by pracować w tamtejszych archiwach. Był również pierwszym opiekunem stypendystów, rozumiejącym dobrze, jak ważny dla tej młodzieży jest kontakt z Kościołem katolickim i z Polską. Pomysł uruchomienia akcji stypendialnej zrodził się w Nowosybirsku, po jego spotkaniu z tamtejszymi katolikami. W liście do Fundacji na Boże Narodzenie 1992 roku pisał:

> Ktoś nucił [kolędę] „Dziecię nam się narodziło" i „błogosław dom nasz i ojczyznę naszą". Oczyma duszy zobaczyłem dorosłe już dzieci. Z oczyma pełnymi dobroci i ufności szli z daleka – z Tomska, Nowosybirska, Komsomolska, Karagandy, i z bliska – z Wilna, Rygi i Lwowa. Byli wnukami tych z 1863 roku i z 1939 roku. Nosili polskie i pobratymcze imiona [...]. To nasze dzieci lubelskiego Betlejem. Całowali każdą kromkę chleba. Patrząc na ziemię naszą, chcieli zdejmować obuwie, bo ktoś im mówił, że ta ziemia jest święta – ziemia ojców![21].

Na wniosek ks. M. Radwana, zaakceptowany także przez Ojca Świętego, dla tych właśnie studentów podjęto budowę nowego domu. Z pomocą w realizacji projektu przyszła Fundacja Connelly z Filadelfii. Dom Fundacji Jana Pawła II w Lublinie oddano do użytku w 1993 roku, a uroczyste poświęcenie odbyło się 13 października 1994 roku[22].

Corocznie z tej formy pomocy stypendialnej korzysta około sto czterdzieści osób, w większości podejmujących studia zasadnicze w trybie stacjonarnym na różnych kierunkach, a także doktorantów. W ciągu prawie dwudziestu lat pełne studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim ukończyło ponad siedemset osób, a sześćdziesiąt siedem obroniło prace doktorskie. Należy podkreślić, że uczelnia współpracuje z Fundacją w realizacji programu stypendialnego. Dom w Lublinie nie ogranicza się do funkcji akademika, lecz jest także miejscem zdobywania przez studentów formacji duchowej i moralnej. Opiekę duszpasterską nad stypendystami sprawują księża sercanie (na zlecenie Fundacji). Nad realizacją programu stypendialnego

---

[21] List ks. M. Radwana (Lublin, 16 grudnia 1992), *Korespondencja*, [w:] AODiSP (Instytucje Polskie A-K).

[22] M. Radwan, *Dom Jana Pawła II w Lublinie*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 11, 1993, nr 97, s. 8–10; *Uroczyste otwarcie Domu Fundacji Jana Pawła II w Lublinie*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 12, 1994, nr 101, s. 9–12 (sprawozdanie redakcyjne).

dla studentów z Europy Środkowo-Wschodniej czuwa Przedstawicielstwo Fundacji w Polsce, mieszczące się w Warszawie[23].

Warto dodać, że w mniejszym zakresie, lecz na ten sam cel Fundacja przekazywała stypendia dla studentów Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie (obecnie UKSW), a od kilku lat wspiera stypendialnie młodzież z byłych krajów komunistycznych, studiującą na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

Dla Ojca Świętego ta forma działalności Fundacji była jego osobistą radością. Uważał to za najbardziej cenne dzieło Fundacji. Chętnie spotykał się ze stypendystami. W młodych ludziach zdobywających wykształcenie widział „zręby przyszłej inteligencji katolickiej" w krajach, gdzie Kościół odżywa po latach prześladowań i milczenia, gdzie ludzie nie mieli dostępu do kultury inspirowanej duchem Ewangelii. „Kilkakrotnie dane mi było spotkać tych młodych ludzi – wyznał Jan Paweł II – i nigdy nie opuszczało mnie przekonanie, że stanowią oni skarb, z którego możemy być dumni"[24].

Przedstawiony obraz pozostałby niepełny bez wspomnienia w tym miejscu „Uniwersytetu Letniego Kultury Polskiej" dla młodzieży polonijnej. Instytut Kultury Chrześcijańskiej organizował tę formę edukacji w Domu Polskim przez 25 lat. Każdego roku kilkudziesięciu uczestników trzytygodniowego kursu przyjeżdżało do Rzymu z wielu krajów świata, najwięcej ze Stanów Zjednoczonych. Wykładowców zapraszano natomiast przede wszystkim z Polski. Zajęcia odbywały się w języku polskim i angielskim. Pobyt w Rzymie był czasem poznawania polskiej kultury, historii, literatury, problematyki społecznej, zagadnień związanych z wiarą czy z emigracją. Był to dla uczestników również czas zwiedzania Wiecznego Miasta oraz wybranych zabytków na terenie Włoch. Nie brakowało spotkań z Janem Pawłem II[25]. Ojciec Święty widział w tej inicjatywie troskę o zapewnienie Polonii rozsianej po świecie kontaktu z kulturą polską: „Dobrze, że ta rzeka polskości – mówił – polskiej kultury i polskiego chrześcijaństwa płynie dalej, ożywiając nowe pokolenia"[26].

---

[23] Już w 1991 roku Fundacja przyznała stypendia 86 osobom na studia w kraju. Por. *Pracowite obrady władz Fundacji Jana Pawła II w Rzymie*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 9, 1991, nr 89, s. 17.

[24] Por. Jan Paweł II, *Niech pamięć o wydarzeniach...*, dz. cyt., s. 704.

[25] W „Kronice Rzymskiej" do 2002 roku ukazywały się coroczne sprawozdania z przebiegu Uniwersytetu Letniego w Rzymie, a kolejne były publikowane w „Fundacja Jana Pawła II. Biuletyn" (www.fjp2.com/pl/fundacja/biuletyn).

[26] Jan Paweł II, *Trzeba na nowo ukazać Europie...*, dz. cyt., s. 41.

Warto wspomnieć, że w latach 1985–1990 z inicjatywy Instytutu Kultury Chrześcijańskiej Fundacja przyznawała nagrody pieniężne za krzewienie wartości ewangelicznych w kulturze polskiej i w życiu codziennym. Kapituła przyznała w sumie szesnaście nagród osobom indywidualnym oraz instytucjom działającym dla dobra społeczeństwa, przede wszystkim w Polsce[27]. Nagroda Fundacji była sposobem zwrócenia uwagi na konkretne wzorce i wydobycia na światło postaw ludzi szlachetnych, żyjących wiarą i wnoszących ważny wkład w dobro narodu. Pokazano tym samym, że chrześcijańska i polska kultura winna być krzewiona w codziennym życiu.

Działalność stypendialna Fundacji i praca z młodzieżą jest szczególną służbą człowiekowi oraz mocnym fundamentem przyszłości polskiego narodu, a także tych społeczeństw, z których pochodzą studenci. Dlatego Ojciec Święty powiedział do członków Fundacji w 2001 roku, że „kto inwestuje w człowieka, w jego wszechstronny rozwój, nigdy nie traci. Owoce takiej inwestycji są wiecznotrwałe". Program stypendialny wyrósł z tego zaplecza refleksji i studiów, jakim był Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej. Instytut zakończył działalność w 2003 roku decyzją Rady Administracyjnej Fundacji, która uznała, że obecnie wiele nowych instytucji polskich i kościelnych wypełnia cele, jakie stawiano przed Instytutem. Tym niemniej Instytut włączył Fundację w wielki proces reewangelizacji kultury i zapisał piękną kartę w historii. Pozostaje czytelnym znakiem tego, że – jak mówił Ojciec Święty – „nie ma wspanialszego i trwalszego pomnika dla naszych czasów, jak ten wznoszony ze spiżu nauki i kultury"[28].

---

[27] Por. M. Jagosz, *Rozwój instytucji polonijnych...*, dz. cyt., s. 252. Laureaci: Redakcja Encyklopedii Katolickiej KUL, ks. prof. J. Majka, rektor PWT we Wrocławiu i Maria Lebda, nauczycielka z Limanowej (1985); środowisko „Znaku" i „Tygodnika Powszechnego", prof. K. Lanckorońska (Rzym) i s. Benigna Pluta z Lublina (1986); Ruch „Światło-Życie", dr W. Mokry i dr A. Zięba z Krakowa oraz J. Mazurkiewicz z Wrocławia (1987). Por. tamże, s. 252–253. Laureatami roku 1990 zostali: prof. Z. Konaszkiewicz z Warszawy, M. Czachorowski (Lublin) i ks. J. Marszałkowicz (Wrocław – Opole). Por. „Kronika Rzymska", R. 9, 1991, nr 86, s. 7. Nagrodę z roku 1988 przekazano na pomoc rodzinom strajkujących robotników „Solidarności", które najbardziej ucierpiały w czasie protestów.

[28] Por. Jan Paweł II, *Un monumento spirituale peri nostri tempi forgiato nel bronzo della scienza e della cultura* [*Pomnik duchowy naszych czasów wykuty ze spiżu nauki i kultury*], [w:] *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, t. 24, cz. 2, s. 599 (audiencja 23 października 2001).

Utrwalić dziedzictwo dobra

Jednym z celów działania Fundacji jest dokumentacja pontyfikatu Ojca Świętego. Początkowo realizacji tego zadania podjął się Dom Polski, szybko jednak zorientowano się, że trzeba dla tego celu powołać oddzielną instytucję. W 1981 roku powstał Ośrodek Dokumentacji Pontyfikatu Jana Pawła II[29]. Różnorodność gromadzonych dokumentów sprawiła, że w ramach Ośrodka powstały trzy działy: archiwum, biblioteka i muzeum. Pewna część dokumentów archiwalnych, jak i książek została przywieziona lub zakupiona w Polsce. Większość obiektów muzealnych, podarowana Ojcu Świętemu przy okazji jego pielgrzymek do ojczyzny czy też przez Polaków przybywających z kraju do Rzymu, została Ośrodkowi przekazana z Watykanu. Powiększanie się zbioru pamiątek i dokumentów pontyfikatu oraz potrzeba uzyskania specjalistycznej pomocy w ich inwentaryzowaniu, opracowywaniu, katalogowaniu czy wydawaniu publikacji skłoniły Ośrodek do nawiązania kontaktu i współpracy z instytucjami w Polsce.

Ośrodek przeprowadzał i kontynuuje kwerendy specjalistyczne w archiwach krajowych i zagranicznych, przez co wzbogaca zbiór dokumentów dotyczących życia i nauczania Metropolity krakowskiego, następnie papieża Jana Pawła II. Zgromadzone zasoby archiwalne dotyczące abp. K. Wojtyły w większości pochodzą z Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie. Współpraca między Ośrodkiem a Archiwum kurii krakowskiej ma szczególny charakter i wyraża się w wymianie dokumentów i doświadczeń oraz w konsultacjach. W celu pozyskania tekstów homilii czy zdjęć z okresu działalności abp. Wojtyły Ośrodek prowadził kwerendy w archiwach diecezjalnych, zakonnych i parafialnych, spotykając się z żywym odzewem z ich strony. Z urzędów kurialnych otrzymywał materiały związane z pobytem Ojca Świętego w poszczególnych diecezjach. Przez kontakty z różnymi instytucjami, takimi jak: szkoły, towarzystwa folklorystyczne, urzędy miast, pozyskiwano różnorodne dokumenty, a także informacje o wierszach, przedstawieniach, utworach muzycznych czy pomnikach dedykowanych Ojcu Świętemu.

W 1992 roku przeprowadzono kwerendę w Archiwum Biura do Spraw Wyznań przy Urzędzie Rady Ministrów i dzięki życzliwości dyrekcji pozyskano

[29] Ośrodkiem kierowali kolejni dyrektorzy: ks. W. Cybulski, ks. M. Jagosz, ks. J. Główczyk, ks. A. Pyznar, obecnie ks. A. Dobrzyński.

kopie cennych dokumentów[30]. Obecnie dalsze wzbogacanie zbiorów archiwalnych dokonuje się dzięki kwerendom w Instytucie Pamięci Narodowej, między innymi przez kompletowanie stenogramów kazań wygłoszonych przez abp. Wojtyłę. Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych wsparła fachową pomocą digitalizację materiałów fotograficznych i przeszkoliła personel Ośrodka.

Całość muzealiów liczy około czternaście tysięcy obiektów, których większa część pochodzi z kraju. Zbiory zostały zinwentaryzowane według nazw polskich instytucji, grup społecznych i ofiarodawców indywidualnych oraz miast i miejscowości[31]. Gromadzenie eksponatów muzealnych wymagało również kontaktów z instytucjami w Polsce, ponieważ dary, które przekazano Ośrodkowi, niejednokrotnie wymagały pozyskania szczegółowych informacji. W celu uzupełnienia kolekcji medali czy znaczków pocztowych nawiązano kontakty z przedstawicielami organizacji kolekcjonerskich w Polsce.

Spośród kilku współorganizowanych przez Ośrodek wystaw w kraju należy wspomnieć zwłaszcza ekspozycję *Pontyfikat przełomu tysiącleci. 25 lat Jana Pawła II na stolicy św. Piotra*, przygotowaną wspólnie z Muzeum Archidiecezji Krakowskiej w 2003 roku. Wystawa przedstawiała zbiory Ośrodka, podzielone na trzy grupy tematyczne: pamiątki historyczne, eksponaty związane z martyrologią narodu polskiego i przedmioty związane bezpośrednio z Janem Pawłem II. Wystawa była prezentowana w kilku miejscach w Polsce: na Jasnej Górze, w Radomiu, w Tarnowie, w Krakowie i we Wrocławiu. Z okazji obchodów 25-lecia pontyfikatu przygotowano wspólnie z Muzeum Narodowym w Warszawie wystawę filatelistyki papieskiej, która była udostępniona do zwiedzania w Pałacu Prezydenta RP oraz w Instytucie Kultury Polskiej w Rzymie[32].

Za zgodą władz Fundacji niektóre eksponaty przewieziono do Polski, na przykład do sanktuarium na Jasnej Górze, do muzeum bł. ks. J. Popiełuszki przy kościele św. Stanisława Kostki w Warszawie na Żoliborzu, a także do

---

[30] Por. Korespondencja między ks. M. Jagoszem i dyrektorem generalnym Biura ds. Wyznań Markiem Pernalem, [w:] AODiSP (Instytucje Polskie L-Z).

[31] Na początku działania Ośrodka w 1982 roku Ministerstwo Kultury i Sztuki w Warszawie przekazało Ośrodkowi księgi inwentarzowe, księgi muzealiów oraz księgi katalogowe, numizmatyczne i magazynowe. Zob. *Korespondencja*, [w:] AODiSP (Instytucje Polskie L-Z).

[32] Ośrodek współorganizował także wystawę *Pielgrzym Tysiąclecia. Papież światu – rodacy Papieżowi* (Gdańsk 1998) oraz kilka innych ekspozycji i wystaw muzealnych w Polsce.

wielu innych miejsc. Kontakty z muzeami w kraju polegały na wymianie specjalistycznych informacji i na wypożyczaniu eksponatów w związku z organizowanymi wystawami.

Historyczne pamiątki zostały poddane pracom konserwatorskim przez pracowników Biblioteki Jagiellońskiej i Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Pracownicy naukowi i studenci Wydziału Historii i Dziedzictwa Kulturowego (sekcja historii sztuki) z UPJPII w Krakowie pomagali w digitalizacji i opisywaniu eksponatów muzealnych.

Najczęstsze kontakty Ośrodka z krajem dotyczyły zbiorów bibliotecznych. Wydawaną przez Fundację „Kronikę Rzymską" czy też inne publikacje Fundacji wysyłano do Polski, w zamian otrzymując rodzime czasopisma i książki. Ośrodek otrzymał od Biblioteki Narodowej program biblioteczny MAK wraz z licencją. Pierwsze katalogi zbiorów tworzyli pracownicy Biblioteki Jagiellońskiej. Należy podkreślić także współpracę, między innymi, z Biblioteką Uniwersytecką w Warszawie i Biblioteką Uniwersytecką KUL w Lublinie, które przesyłały do Ośrodka wiele cennych publikacji i informacji bibliograficznych. Na podkreślenie zasługują również kontakty z Biblioteką PAT (dziś UPJPII), dzięki której można było liczyć na pomoc wykwalifikowanego personelu i studentów bibliotekoznawstwa. Ośrodek ze swej strony wspierał wzbogacanie księgozbioru tej młodej uczelni Krakowa, spadkobierczyni Wydziału Teologicznego UJ, zlikwidowanego razem z biblioteką Wydziału przez władze PRL w 1954 roku.

Wiele instytucji kościelnych i organizacji krajowych, takich jak wydawnictwa, fundacje, stowarzyszenia – czy nawet sami autorzy – przesyłało książki, by wzbogacić bibliotekę Ośrodka. Publikacje te, wraz z przekazanymi Ośrodkowi przez Sekretariat Stanu Stolicy Apostolskiej czy też zakupionymi, tworzą blisko trzydziestotysięczny księgozbiór. Każdy egzemplarz posiada adnotację o formie wpływu. Warto wspomnieć, że po śmierci Jana Pawła II Ośrodek przejął od Editrice Vaticana dziewięćdziesiąt serii *Insegnamenti di Giovanni Paolo II* (na jedną serię składa się 28 tomów – 59 woluminów) i rozesłał je do bibliotek uniwersyteckich i seminaryjnych w Polsce. Monumentalna edycja nauczania Ojca Świętego jest podstawowym źródłem w pracy nad magisterium papieskim.

W Ośrodku utworzono bibliografię prac naukowych powstałych w oparciu o nauczanie Jana Pawła II. Dzięki życzliwości uczelni kościelnych i świeckich najwięcej informacji na ten temat uzyskano z polskich uczelni. Wykazy prac

naukowych były publikowane sukcesywnie w „Kronice Rzymskiej”[33]. Rozprawy habilitacyjne, doktoraty i magisteria stanowią jeden z działów biblioteki.

Ośrodek nie jest instytucją szeroko znaną, choć jego zbiory wzbudzają zainteresowanie również środków społecznego przekazu. Dzięki umowie zawartej między Ośrodkiem Dokumentacji i Studium a Telewizją Polską TVP o patronacie medialnym zrealizowano dwa filmy dokumentalne: *Kustosze pontyfikatu* i *Dary serca* oraz przygotowano wieczór poezji papieskiej, który odbył się na Watykanie w 2003 roku.

Związki Ośrodka z instytucjami w kraju świadczą o zainteresowaniu wielu środowisk tym, by pontyfikat Jana Pawła II został wszechstronnie udokumentowany. Jest to zadanie przekraczające możliwości Fundacji i rzymskiego Ośrodka, dlatego radością napawa fakt, że wiele nowych instytucji w Polsce, a także na świecie podjęło tę pracę. Refleksja nad papieskim nauczaniem i pamięć o wydarzeniach związanych z pontyfikatem winna wciąż kształtować naszą chrześcijańską tożsamość i stać się motywem do dziękczynienia Bogu za wszelkie dobro. W ten sposób „dziedzictwo dobra” zrodzone w czasie tego pontyfikatu zdołamy przekazać następnym pokoleniom[34].

Zachować pamięć dla przyszłych pokoleń

Wszystkie przedstawione instytucje prowadziły działalność wydawniczą, publikując książki pod auspicjami Fundacji i we współpracy z instytucjami naukowymi i wydawniczymi w Polsce oraz za granicą. Niejednokrotnie wspierano finansowo polskie wydawnictwa. W ciągu niespełna trzydziestu lat staraniem Fundacji ukazało się około dziewięćdziesiąt druków zwartych. Nie licząc kilkunastu publikacji w językach obcych: białoruskim, francuskim, rosyjskim i włoskim, zdecydowana większość książek jest w języku polskim i została wydana w Rzymie lub w Polsce.

Staraniem Domu Polskiego ukazało się w latach 1980–1985 w sumie szesnaście pozycji. Były to książki przedstawiające, między innymi, podróże papieskie, jego nauczanie czy też kazania kard. S. Wyszyńskiego wygło-

---

[33] Por. Jan Główczyk, *Prace naukowe w oparciu o nauczanie Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, [w:] „Kronika Rzymska”, R. 20, 2002, nr 133, s. 23–29 (odniesienia do numerów poprzednich z bibliografią naukową, *tamże*, s. 23).

[34] Por. Jan Paweł II, *Dzieło wielu serc...*, dz. cyt., s. 56; tenże, *Niech pamięć o wydarzeniach...*, dz. cyt., s. 704.

szone do NSZZ „Solidarność". Po męczeńskiej śmierci ks. J. Popiełuszki opublikowano jeszcze w 1984 roku zbiór jego homilii pod tytułem *Cena miłości Ojczyzny*[35]. Z myślą o pielgrzymach wydano także przewodnik po Rzymie i Watykanie.

Intensywna działalność wydawnicza Polskiego Instytutu Kultury Chrześcijańskiej przypadła na lata 80. XX wieku, kiedy na rynku czytelniczym istniało duże zapotrzebowanie na literaturę z kręgu dyscyplin teologicznych i zagadnień kultury chrześcijańskiej[36]. Instytut współpracował zwłaszcza z Redakcją Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i z tamtejszym Instytutem Jana Pawła II. Ogółem Instytut Kultury Chrześcijańskiej opublikował lub też wsparł wydanie ponad trzydziestu książek. Możemy wyróżnić kilka obszarów działalności wydawniczej.

Pierwszym jest doktryna społeczna, na czele z dwutomową publikacją *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*. Publikacja prezentuje nauczanie papieży od Leona XIII do Jana Pawła II[37]. Wydano także orędzia papieży Pawła VI i Jana Pawła II z okazji Światowego Dnia Pokoju[38]. Drugim obszarem zainteresowań wydawniczych jest problematyka chrześcijańskiej kultury. Wybór wypowiedzi Jana Pawła II opublikowany pod tytułem *Wiara i kultura* spotkał się z dużym zainteresowaniem czytelników[39]. W tym nurcie tematycznym opublikowano prace cenionych polskich naukowców: o. M. A. Krąpca, s. Z. Zdybickiej czy też tłumaczenie książki ks. H. Carriera, sekretarza Papieskiej Rady ds. Kultury, oraz materiały z sympozjum poświęconego refleksji nad encykliką *Slavorum apostoli*[40]. Do tej grupy należy

---

[35] Odnośnie do publikacji Domu Polskiego por. „Kronika Rzymska", R. [4], 1985, nr 35–36, s. 31–34.

[36] Lista publikacji Instytutu, por. M. Radwan, S. Wylężek, *Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej...*, dz. cyt., s. 108–110.

[37] Zob. *Dokumenty nauki społecznej Kościoła*, red. M. Radwan, L. Dyczewski, A. Stanowski, Rzym – Lublin 1987 (nakład pierwszego wydania: 20 tys. egzemplarzy). Drugie wydanie w 1996 roku ukazało się nakładem Fundacji, wspólnie z NSZZ „Solidarność", i zostało uzupełnione o nowe dokumenty.

[38] Zob. Paweł VI, Jan Paweł II, *Orędzia papieskie na Światowy Dzień Pokoju*, red. K. Cywińska, T. Konopka, M. Radwan, Rzym 1985 i Rzym – Lublin 1987 (wydanie uzupełnione).

[39] Zob. Jan Paweł II, *Wiara i kultura: dokumenty, przemówienia, homilie*, red. M. Radwan, T. Gorzkula, K. Cywińska, Rzym, 1986 i 1988[2] (wyd. uzupełnione, red. M. Radwan, S. Wylężek, T. Gorzkula). Dwa nakłady w sumie wynosiły 20 tys. egzemplarzy.

[40] Zob. *Ewangelia i kultura: doświadczenie środkowoeuropejskie*, red. M. Radwan, T. Styczeń, Rzym 1988; M. A. Krąpiec, *Człowiek w kulturze*, Rzym – Warszawa 1990; H. Carrier, *Ewangelia i kultury: od Leona XIII do Jana Pawła II*, Rzym – Warszawa 1990 (dwie ostatnie pozycje zostały wydane razem z Pallottinum).

również dodać publikacje dotyczące historii Kościoła katolickiego i grecko-katolickiego na Wschodzie, zawierające wyniki badań przeprowadzonych przez Pracownię Instytutu Kultury Chrześcijańskiej w Lublinie. Placówka ta przyczyniła się do przetłumaczenia na język rosyjski katechez Jana Pawła II i kilku innych książek teologicznych i historycznych[41]. Trzecią grupę publikacji tworzą prace z pogranicza filozofii i teologii, dotyczące w dużej mierze problematyki wyzwolenia człowieka. Opublikowano dokumenty Kościoła odnośnie do teologii wyzwolenia oraz materiały z sympozjum ukazujące zagadnienie wyzwolenia w ujęciu marksizmu, liberalizmu oraz nauki katolickiej[42]. Obraz, który został nakreślony, dopełniają publikacje dotyczące problematyki obrony życia dziecka poczętego[43].

Działalność wydawnicza Instytutu Kultury Chrześcijańskiej jest świadectwem więzi Fundacji z akademickim środowiskiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, długoletniej współpracy i wzajemnej pomocy. Słusznie można mówić, jak ujął to ks. prof. J. Szlaga przy okazji jednego z sympozjów, o inspirującym i twórczym „doświadczeniu rzymsko-lubelskim"[44]. Dzięki temu opublikowano wiele ważnych tytułów i wydano materiały z kilku sympozjów.

Należy wspomnieć również serię *Bullarium Poloniae*, zawierającą dokumenty Stolicy Apostolskiej dotyczące Polski. Od 1982 roku ukazało się siedem tomów, obejmujących okres od XI do XV wieku[45]. Publikacja ta ukazuje się nakładem Fundacji i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego pod patronatem Polskiej Akademii Nauk.

---

[41] Zob. *Dzieło chrystianizacji Rusi Kijowskiej*, red. R. Łużny, Rzym–Lublin 1988. Pracownia Instytutu w Lublinie, we współpracy z organizacją „Kirche in Not", opublikowała w języku rosyjskim katechezy Jana Pawła II na temat *Credo*. Odnośnie do publikacji Pracowni Instytutu w Lublinie por. *Bilans działalności Fundacji Jana Pawła II*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 17, 1999, nr 118, s. 7–8. Fundacja wspierała finansowo prowadzone kwerendy i tłumaczenia książek na język rosyjski i białoruski.

[42] Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Instrukcja o niektórych aspektach teologii wyzwolenia*, Rzym 1985; tenże, *Instrukcja o chrześcijańskiej wolności i wyzwoleniu*, Rzym 1986; *Problem wyzwolenia człowieka*, red. T. Styczeń, M. Radwan, Rzym 1987.

[43] Zob. J. Gula, T. Styczeń, *W obronie człowieka nienarodzonego: teksty konferencji wygłoszonych w Radio Watykańskim*, Rzym 1986; *W imieniu dziecka poczętego*, red. J. W. Gałkowski, J. Gula, Rzym – Lublin 1991[2].

[44] Por. *Ewangelia i kultura...*, dz. cyt., s. 99. Ks. prof. Jan Szlaga – obecnie biskup ordynariusz diecezji pelplińskiej – pełnił funkcję prorektora KUL ds. studentów w latach 1984–1988.

[45] Prace rozpoczęte przez prof. I. Sułkowską-Kurasiową (zm. 2006) i prof. Stanisława Kurasia (zm. 2009) są kontynuowane przez polskich naukowców z UPJPII w Krakowie. Odnośnie do pierwotnej idei tego projektu wydawniczego zob. J. Kłoczowski, *„Bullarium Poloniae": cenne dla nauki polskiej wydawnictwo*, [w:] „Kronika Rzymska", R. [1], 1982, nr 8, s. 11.

Spośród publikacji Ośrodka Dokumentacji i Studium Pontyfikatu na szczególną uwagę zasługują wydania tekstów źródłowych i bibliografii[46]. W grupie tekstów źródłowych należy wymienić, między innymi, dwutomową edycję pism urzędowych Arcybiskupa Krakowa. Pierwszy tom *Nauczyciel i Pasterz* zawiera listy pasterskie abp. K. Wojtyły, drugi tom tworzą pisma i memoriały do władz PRL[47]. „Niedawno miałem sposobność przejrzeć obszerną dokumentację – pisał Papież – wydaną w Rzymie, a zawierającą pisma do władz państwowych z tamtego czasu. W iluż sprawach musieliśmy się zmagać, musieliśmy walczyć o prawa Kościoła [...]"[48]. Wydano jeszcze szereg innych tekstów, które nie były wcześniej publikowane, takich jak referaty i konferencje duszpasterskie, kazania soborowe czy rozważania maryjne. Książki te stanowią istotny materiał potrzebny do gruntownego poznania myśli i działalności duszpasterskiej Arcybiskupa krakowskiego[49].

Współpraca z instytucjami krajowymi zaznacza się przede wszystkim w pracy nad stworzeniem polskiej bibliografii pism Jana Pawła II, którą uważano za jeden z nadrzędnych celów działalności Ośrodka[50]. W ten sposób powstała seria wydawnicza *Jan Paweł II. Bibliografia polska*. W siedmiu tomach, które dotychczas się ukazały, uwzględniono literaturę podmiotową i przedmiotową, wydania książkowe i artykuły opublikowane na terenie Polski w latach 1978–1995. Za „suchym rejestrem" publikacji kryje się praca małej grupki ludzi związanych ze środowiskiem bibliotekarskim rzymskim i polskim, między innymi z Biblioteką Narodową w Warszawie i Biblioteką Uniwersytecką w Łodzi[51]. Publikacja bibliografii *Jan Paweł II poza cenzurą PRL*

---

[46] Pełna lista publikacji Ośrodka Dokumentacji i Studium dostępna na stronie internetowej (www.jp2doc.pl).

[47] Zob. K. Wojtyła, *Nauczyciel i Pasterz. Listy pasterskie – Komunikaty – Zarządzenia. 1959–1978*, t. 1, red. M. Jagosz, Rzym 1987; tenże, *Nauczyciel i Pasterz. Memoriały i pisma do rządu i władz administracyjnych 1959–1978*, t. 2, red. M. Jagosz, Rzym – Kraków 1998.

[48] Jan Paweł II, *Przesłanie Papieża po śmierci ks. Mikołaja Kuczkowskiego*, [w:] „L'Osservatore Romano" (wyd. pol.), R. 17, 1996, nr 1, s. 58.

[49] Zob. K. Wojtyła, *Rozważania majowe*, Kraków 2009; tenże, *Ewangelia a sztuka. Rekolekcje dla artystów*, Kraków – Rzym 2011; tenże, *Odnowa Kościoła i świata. Refleksje soborowe*, oprac. A. Dobrzyński, Kraków – Rzym 2011.

[50] Por. M. Jagosz, *Rozwój instytucji polonijnych...*, dz. cyt., s. 255.

[51] Zob. W. Gramatowski, Z. Wilińska, *Karol Wojtyła w świetle publikacji. Bibliografia*, Watykan 1980; tenże, *Jan Paweł II. Bibliografia polska 1978–1983*, Rzym 1987. W kolejnych sześciu tomach opracowano bibliografię do roku 1996. Kiedy rozpoczynano prace nad bibliografią, ks. W. Gramatowski (zm. 2007) był bibliotekoznawcą i archiwistą u oo. jezuitów w Rzymie, a Z. Wileńska była kustoszem Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi. Do pracy nad bibliografią włączyli się D. Gułajewska-Jabłkowska

1976–1989 jest inicjatywą Ośrodka, podjętą przez wąskie grono pracowników Biblioteki Narodowej. Stworzony wykaz ukazuje wpływ Papieża na polską myśl niepodległościową[52]. Trzeba wspomnieć również wydanie czterech niewielkich tomików z rejestrami bibliografii publikacji w języku esperanto, które obrazują zainteresowanie osobą i działalnością Ojca Świętego esperantystów na całym świecie[53]. Bibliografia *Jan Paweł II w utworach muzycznych* powstała przede wszystkim w oparciu o zbiory Ośrodka i przedstawia utwory muzyczne powstałe do słów Papieża, o Ojcu Świętym i dzieła, które zostały mu dedykowane. Publikacja *Jan Paweł II w dokumentach dźwiękowych* stanowi wykaz zarejestrowanych wystąpień i utworów związanych z Ojcem Świętym[54]. Wspomniane bibliografie esperanckie i muzyczne powstały dzięki współpracy rzymskiego Ośrodka ze środowiskiem naukowym w Łodzi[55].

Przytoczone tytuły publikacji nie odzwierciedlają całości działalności wydawniczej Fundacji, lecz wymownie ukazują podjętą współpracę z instytucjami krajowymi i środowiskiem naukowym w Polsce. Jan Paweł II podkreślił, że ta współpraca ludzi nauki i Fundacji przyczyniła się do wydania wielu cennych publikacji[56]. Służą one poznaniu papieskiego nauczania, historii pontyfikatu i rozkrzewianiu polskiej kultury chrześcijańskiej.

Podsumowanie

Fundacja Jana Pawła II jest instytucją kościelną, polską, narodową i jednocześnie międzynarodową, emigracyjną i mocno związaną z krajem, jest

---

i P. Buczkowski z Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi oraz J. Swianiewicz z Biblioteki Narodowej w Warszawie. Por. J. Główczyk, *Prace nad bibliografią Karola Wojtyły – Jana Pawła II*, [w:] „Kronika Rzymska", R. 20, 2002, nr 132, s. 17.

[52] Zob. A. Sitarska, S. Skwirowska, *Jan Paweł II poza cenzurą PRL: bibliografia 1976–1989*, Rzym 1996 (prof. A. Sitarska – Instytut Bibliotekoznawstwa UW i S. Skwirowska, kustosz Biblioteki Narodowej); por. tamże, s. 7.

[53] Zob. K. Macińska, *La papo Johano Paŭlo II en esperanta publikaĵoj. Bibliografio 1978–1986*, Rzym 1989. Kolejne tomiki, wydane w latach 1994, 1998 i 2003, obejmują z bibliografię z lat 1987–2001. Odnośnie do pracy nad bibliografią zob. tenże, *Esperanckie ścieżki spotykają się w Rzymie*, Rzym 2001.

[54] Zob. K. Bielska, *Jan Paweł II w utworach muzycznych. Bibliografia*, Rzym 1987 (wyd. poprawione i uzupełnione, Rzym 1993); tenże, *Jan Paweł II w dokumentach dźwiękowych. Bibliografia*, Rzym 1990.

[55] K. Bielska pełniła funkcję kustosza zbioru muzykaliów Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, K. Macińska była dyrektorką Biblioteki Akademii Muzycznej w Łodzi. Por. J. Główczyk, *Prace nad bibliografią...*, dz. cyt., s. 19–20.

[56] Por. Jan Paweł II, *Niech pamięć o wydarzeniach...*, dz. cyt., s. 704.

ponadto instytucją dobroczynną wspierającą kształcenie młodzieży. Wiele aspektów jej działalności odzwierciedla poniekąd uniwersalizm oddziaływania osoby Ojca Świętego i jego pontyfikatu. W historii życia Karola Wojtyły i w jego nauczaniu służba Bogu łączy się z pracą dla człowieka, kultura chrześcijańska i kultura polska wzajemnie się przenikają i ubogacają, troska o polską tożsamość narodową inspiruje do otwartości na inne narody i ludy, oddalenie i emigracja nie gaszą miłości do ojczyzny. Można powiedzieć, że Jan Paweł II był papieżem przełomu polskich dziejów i że jako Pontifex wskazał nam mosty łączące nasz kraj ze światem. Dla innych narodów był drogowskazem przede wszystkim wiary i moralności, ale także pokazującym im drogę ku Polsce.

Watykańska Fundacja nosząca jego imię starała się służyć budowaniu tych „mostów" i wskazywaniu dróg wiodących do spotkania kultur. Jej działalność – jako instytucji papieskiej i polskiej – można porównać do „mostu" łączącego dwa brzegi: emigracji i kraju, lub „skrzyżowania dróg" prowadzących do Rzymu i biegnących ku Polsce. W przemówieniach do członków Fundacji Ojciec Święty nie zatrzymywał uwagi słuchaczy na sobie, lecz zawsze wskazywał na zagadnienia łączące Kościół, naród, emigrację i współczesny świat. Dom Polski w Rzymie nie był schroniskiem dla turysty, lecz nade wszystko przystanią dla pielgrzyma spragnionego odnowy ducha i nadziei. Polski Instytut Kultury Chrześcijańskiej stanowił natomiast realizację prawdy, która leżała na sercu Ojcu Świętemu, że „naród istnieje z kultury".

Jan Paweł II cieszył się stypendystami Fundacji, którzy dzięki kulturze polskiej i chrześcijańskiej dojrzewali, by „bardziej być", by służyć innym swoim wykształceniem i formacją moralną. Mówił, że Ośrodek Dokumentacji i Studium „pisze" historię pontyfikatu, gromadząc informacje i dokumenty, lecz dodawał również, że pamięć o przeszłości prowadzi nas ku lepszej przyszłości. Uczył Polaków, żyjących w kraju i na emigracji, myśleć o ojczyźnie po chrześcijańsku, z uniwersalizmem na miarę humanizmu zawartego w Ewangelii. Jego pontyfikat podniósł rangę naszej ojczyzny w świecie i stał się wyzwaniem dla obecnego i przyszłych pokoleń – wyzwaniem, do którego trzeba dojrzewać i które trzeba podejmować.

Współpraca Fundacji z instytucjami w Polsce stanowiła realizację wskazań wyrażonych w dekrecie założycielskim czy w statutach i spotkała się z żywym odzewem ze strony środowiska naukowego i instytucji w kraju,

chętnie włączających się w podejmowane przedsięwzięcia. Postawa otwartości i współdziałania z Fundacją była świadectwem, że dla wszystkich Polaków, rozsianych po całym świecie, pontyfikat Jana Pawła II stał się szczególnym dobrem duchowym. Przyczynił się do wzrostu zainteresowania kulturą polską w świecie, jej miejscem w kulturze chrześcijańskiej i specyficzną rolą pośród narodów słowiańskich. Zacieśnianie kontaktów i więzi z instytucjami oraz środowiskami naukowymi i kulturalnymi w Polsce, a także w świecie, ma dla Fundacji duże znaczenie również po śmierci Jana Pawła II. Obfitą spuściznę pism i inicjatyw Ojca Świętego, wskazujących kierunki rozwoju Kościoła i dojrzewania narodu, należy przekazać przyszłemu pokoleniu. Jest to zadanie wykraczające poza możliwości jednej instytucji. Od Polaków i polskich instytucji świat ma prawo oczekiwać żywej pamięci i mądrych inicjatyw związanych z rozkrzewianiem dzieła pontyfikatu oraz realizacji przesłania Jana Pawła II w wymiarze indywidualnym i społecznym. „Wraz z wyborem Karola Wojtyły na Stolicę św. Piotra, by służył całemu Kościołowi – mówił Benedykt XVI na krakowskich Błoniach – wasza ziemia stała się miejscem szczególnego świadectwa wiary w Jezusa Chrystusa. Wy sami zostaliście powołani, by to świadectwo składać wobec całego świata. To wasze powołanie nadal jest aktualne, a może nawet jeszcze bardziej od chwili błogosławionej śmierci Sługi Bożego. Niech nie zabraknie światu waszego świadectwa" (Kraków, 28 maja 2006 roku).

Carrying into the Future the Legacy of John Paul II's Pontificate. Affiliation between the John Paul II Foundation and Institutions in Poland

Summary

The John Paul II Foundation is an organization of Polish emigrants from around the world who want to be linked to the Pontificate of their compatriot. The Foundation was established by John Paul II, October 16th, 1981 in the Vatican. The purpose of the Foundation was to develop a relationship between the Holy See and Polish nation, enhance the Christian and Polish culture throughout the world, and document the Pontificate of John Paul II.

The article *Carrying into the Future the Legacy of John Paul II's Pontificate* introduces the activity of the four institutions, which operate within the Foundation. Three of the institutions reside in Rome; the Polish Home for Pilgrims, the Institute of Polish Christian Culture, and the Center for Research and Documentation of the Pontificate. The fourth Institution is the John Paul II Foundation

Home, in Lublin. This Institution provides scholarships to students of former communist countries to study at the Catholic University located in Lublin.

The purpose of the article was to illustrate the fruitful relationship between the Foundations activities and the various organizations in Poland during its 30 year existence. After the collapse of communism in 1989, and the death of John Paul II in 2005, many similar institutions have been founded in Poland. The collaboration among them helps to preserve and disseminate the Legacy of the Pontificate of John Paul II.